

Herman Philipse

De vitaliteit van analytische filosofie

De Academische Boekengids 26, april 2001, pp. 6-8.

Sinds de demise van wijsgerige stromingen zoals het Marxisme, de fenomenologie, het structuralisme, de hermeneutiek, de deconstructie en wat dies meer zij, wordt steeds duidelijker dat de analytische filosofie de meest vitale beweging is die de twintigste eeuw op het gebied van de wijsbegeerte heeft voortgebracht. Vrijwel alle traditionele problemen van de filosofie worden in deze stroming bestudeerd met een graad van precisie en conceptuele finesse die ongeëvenaard is in de geschiedenis van het vakgebied. Wat was de oorspronkelijke motivering voor het ontstaan van de analytische wijsbegeerte? Hoe moet men deze stroming definiëren? En wat zijn de belangrijkste resultaten?

'Ever since I abandoned the philosophy of Kant and Hegel, I have sought solutions of philosophical problems by means of analysis; and I remain firmly persuaded... that only by analysing is progress possible.' Zo kenschetste Bertrand Russell (1872-1970) zijn wijsgerige houding vanaf het begin van de twintigste eeuw. Russell had in Cambridge wiskunde gestudeerd en was als student geboeid geraakt door de grondslagen van de differentiaal- en integraalrekening. Maar de docenten in Cambridge konden geen overtuigende bewijzen geven voor de fundamentele theorema's van de calculus. Pas het lezen van de analyses der wiskundige groundbegrippen door Weierstrass, Cantor en Dedekind, verschafte Russell enige helderheid; hij raakte ervan overtuigd dat logische analyse van redeneringen, proposities en begrippen de enige juiste methode is voor het oplossen van wijsgerige grondslagenproblemen.

Deze conclusie had Russell ook al via een andere route bereikt. Aan het einde van de negentiende eeuw bestudeerde hij de metafysische systemen van Leibniz en Bradley, twee tegengestelde wijsgerige visies op de werkelijkheid in haar geheel. Volgens Leibniz bestaat het heelal uit ontelbare geestelijke atomen, de monaden, die onderling onafhankelijk zijn. Bradley was daarentegen van mening dat de werkelijkheid ten diepste één en ondeelbaar is, een individuele geestelijke substantie die hij het Absolute noemt. Russell stelde de diagnose dat deze tegengestelde systemen waren ontsproten aan een gemeenschappelijke wortel: Leibniz en Bradley hielden beiden vast aan de overgeleverde subject-predicaat logica, waardoor ze geen adequate opvatting van relaties konden ontwikkelen. Een gebrekkige metafysica was in Russells ogen het gevolg van een gebrekkige logica, zodat logische analyse fundamenteeler is dan metafysica.

Het ontstaan van analytische wijsbegeerte

Een eenvoudig voorbeeld kan deze diagnose illustreren. Het relationele oordeel (1) 'Jan is groter dan Piet' impliceert logisch het oordeel (2) 'Piet is kleiner dan Jan'. Maar dit logische verband tussen de twee oordelen gaat verloren wanneer ze worden gesymboliseerd in de traditionele subject-predicaat logica, die voor elk oordeel slechts twee variabelen kent, één voor het logische subject van een oordeel (in dit geval respectievelijk Jan, Piet) en één voor het logische predicaat. Immers, de predicaten 'groter dan Piet' en 'kleiner dan Jan' moeten nu, omdat ze verschillend zijn, door twee verschillende variabelen worden uitgedrukt, bijvoorbeeld M en N, zodat de oordeelsvormen (1) 'Jan is M' en (2) 'Piet is N' geen logisch verband meer vertonen. Volgens Russell leidt de poging relaties te symboliseren in termen van een subject-predicaat logica direct tot de metafysische systemen van ofwel Leibniz ofwel Bradley, want deze poging geeft aanleiding tot het volgende dilemma. Als men ervan uitgaat dat de subjecten van de oordelen als afzonderlijke individuen bestaan, volgt daaruit dat ze geen echte relaties tot elkaar hebben. Dit is de conclusie van Leibniz, uitgedrukt in het adagium 'monaden hebben geen vensters'. Wie deze gevolgtrekking daarentegen onacceptabel vindt, moet tot de slotsom komen dat de subjecten van de oordelen in werkelijkheid geen afzonderlijke individuen zijn, maar aspecten van één ondeelbare werkelijkheid, waaraan alle predicaten toekomen; dit is de visie van Spinoza, Hegel en Bradley. In geen van beide gevallen erkent men dat er werkelijke relaties bestaan tussen zelfstandige individuen. Kunnen we nu een logisch systeem ontwerpen dat geen aanleiding geeft tot dergelijke metafysische misbaksels?

Herman Philipse is hoogleraar Wijsbegeerte aan de Universiteit Leiden.

Besproken boeken:

Avrum Stroll, *Twentieth-Century Analytic Philosophy*. New York: Columbia University Press 2000. ISBN 0-231-11220-3.

P.M.S. Hacker, *Wittgenstein's Place in Twentieth-Century Analytic Philosophy*. Oxford: Blackwell 1996. ISBN 0-631-20099-1 (pbk).

Michael Dummett, *Origins of Analytical Philosophy*. London: Duckworth 1993. ISBN 0-7156-2484-9.
Prof. dr. G. Nuchelmans, *Overzicht van de analytische wijsbegeerte*. Aula-boeken 405. Utrecht: Het Spectrum 1969.